

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/wydawnictwo/czasopisma/popularnonaukowe-1/czasypismo/36142,CzasyPismo-nr-192016.html>

28.02.2026, 10:47

„CzasyPismo” nr 1(9)/2016

Opis

Rok 2016 przynosi kilka rocznic, które mocno odcisnęły się w powojennej historii Polski. Najbardziej pamiętna z nich przypomina o poznańskim buncie z czerwca 1956 r. i burzliwym Październiku, który doprowadził do pierwszej od ponad dekady tak daleko idącej zmiany w systemie władzy. Zakończył się stalinowski totalitaryzm, zmniejszyła się znacząco skala represji, poszerzyła się przestrzeń swobody. Trwała demokratyzacja jednak nie nastąpiła. W tym numerze „CzasyPisma” spoglądamy na niektóre śląskie konteksty roku 1956. Adriana Dawid szkicuje obraz październikowych przemian na Górnym Śląsku. Jarosław Neja ukazuje wydarzenia rewolucji w Budapeszcie z katowickiej perspektywy. Tomasz Kurpierz opisuje pozytywny epizod załamania się projektu kolektywizacji rolnictwa, zaś Adam Dziuba przygląda się negatywnej przemianie – postępującemu od 1957 r. odwrotowi od tzw. zdobyczy Października w lokalnej prasie.

Przypominamy też nie tylko to, co działo się 60 lat temu, ale i wydarzenia o dekadę wcześniejsze i o dekadę i dwie późniejsze. Rok 1946 dość słabo obecny jest jako moment przełomu w pamięci o powojennej Polsce. Tymczasem był to rok ważkich wydarzeń w sferze politycznej i społecznej: referendum, początek kampanii przed wyborami do Sejmu Ustawodawczego, zamieszek antykomunistycznych z okazji święta 3 Maja. Te wydarzenia w skali górnośląskiej przypominają kolejne artykuły – Dariusza Węgrzyna, Adama Dziuby i Kamila Dworaczka. Z rokiem 1946 wiąże się też tragiczny koniec żołnierzy z oddziału Henryka Flamego „Bartka”. O odnalezieniu ich szczątków opowiada prof. Krzysztof Szwagrzyk, pełnomocnik prezesa IPN ds. poszukiwań miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego.

Także rok 1966 mocno zaznaczył się w dziejach PRL, przede wszystkim jako odsłona konfliktu na linii państwo – Kościół katolicki. Tłem sporu było Milenium Chrztu Polski i obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego. Kornelia Banaś odsłania jedną ze scen tego sporu na przykładzie ośrodka pielgrzymkowego w Piekarach Śląskich. Grzegorz Bębniak z kolei ukazuje, jak kreowana przez władze mitologia powstań śląskich wplotła się w państwowe obchody Tysiąclecia. Łucja Marek przedstawia sosnowiecki epizod konfliktu państwo – Kościół, który rozegrał się jednak dopiero w 1967 r.

W czerwcu 1976 r. Polskę wstrząsnęły wystąpienia robotnicze m.in. w Radomiu i Ursusie. O tym, co działo się w tym czasie w par excellence robotniczym Górnośląskim Okręgu Przemysłowym pisze Bogusław Tracz. W województwie katowickim do protestów nie doszło, odbyły się za to największe w skali kraju wiece poparcia dla Edwarda Gierka.

I tym razem w „CzasyPiśmie” pomieściliśmy artykuły dotyczące nieraz mocno odległych od siebie momentów górnośląskiej przeszłości. Swoiste spojrzenie z lotu ptaka na specyfikę naszego regionu przynosi wywiad z prof. Andrzejem Chwalbą z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przypominamy też postać ewangelickiej diakonisy Matki Ewy Tiele-Winckler, żydowskiego artysty rodem z Koźła – Heinricha Tischlera, opisujemy też pięć osób dość przypadkowo uwikłanych w dzieje obozu w Świętochłowicach-Zgodzie. Zaś Tadeusz Denkowski opowiada o swojej konspiracyjnej aktywności w antykomunistycznej organizacji „Kraj”. Przyczynek do opisu poziomu

wykształcenia funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa przynosi artykuł Anny Badury pod znanym tytułem „Krutka brutka”. Również w tym numerze tekstom towarzyszy bogata warstwa ilustracyjna, m.in. za sprawą zdjęć Grupy Fotograficznej KARBON oraz fotoreportażysty Stanisława Jakubowskiego.

SPIS TREŚCI

- Adam Dziuba – *W obronie demokracji i święta Konstytucji. Manifestacje trzeciomajowe w województwie śląskim w 1946 roku*
- Kamil Dworaczek – *„Kwiaty rzucone przez reakcję”. 3 maja 1946 roku w Gliwicach*
- Dariusz Węgrzyn – *Pierwsze oszustwo. Referendum z 30 czerwca 1946 roku w województwie śląskim*
- Adriana Dawid – *Górnośląski Październik '56*
- Tomasz Kurpierz – *Kułacy i (de)kolektywizacja*
- Jarosław Neja – *Węgierskie epizody śląskiego Października 1956 roku*
- Adam Dziuba – *„Buntownicy” z dziennikarskimi legitymacjami. „Odwilż” i „ochłodzenie” w prasie w województwie stalinogrodzkim/katowickim w latach 1955–1957*
- Grzegorz Bębik – *Kamieniem w Milenium. Okoliczności powstania Pomnika Powstańców Śląskich w Katowicach*
- Kornelia Banaś – *1966 – Piekarskie Deo per Mariam gratias maximas*
- Łucja Marek – *„Straszny obraz państwa, które służy partii” – obchody Milenium Chrztu Polski w Sosnowcu (1967 rok)*
- Bogusław Tracz – *„Zawsze jesteście z Wami, towarzyszu Gierek”. Czerwiec 1976 roku w województwie katowickim*
- *Fotoreportaż Stanisława Jakubowskiego* – Sebastian Rosenbaum, Bogusław Tracz
- Rozmowa z Krzysztofem Szwagrzykiem – *Stary Grodków – największa mogiła Żołnierzy Wyklętych*
- Adam Dziuba – *„Doły śmierci” pod Starym Grodkowem*
- Adam Dziurok – *W Starym Grodkowie – wizja lokalna*
- Adam Dziurok – *Lekarz do zadań specjalnych*
- Rozmowa z prof. Andrzejem Chwałbą – *Na styku kultur. Wokół górnośląskiej specyfiki*
- Anna Seemann-Majorek – *„Dzielną kobietą – trudno o taką – jej wartość przewyższa perły”: Eva von Tiele-Winckler (1866–1930)*
- Johanna Brade – *Heinrich Tischler – nieznany artysta z Górnego Śląska*
- Sebastian Rosenbaum – *Pięć biografii z obozem w Świętochłowicach w tle*
- Sebastian Ligarski – *Codziennosc powojennego Górnego Śląska w ogłoszeniach drobnych*
- Rozmowa z dr. Tadeuszem Denkowskim – *Od harcerza do więźnia Mokotowa*
- Łucja Marek – *Prasowe „niewypały” antyklerykalne*
- Bogusław Tracz – *Pozytywnie ustosunkowany uczeń Philipa Kapleau*
- Kaja Świętochowska, Damian Cyfka – *95 lat EC „Szombierki”. Historia bytomskiej perły architektury przemysłowej*
- Anna Badura *„Krutka brutka”. Zmagania językowe funkcjonariuszy bezpieki*
- Jarosław A. Krawczyk – *Radzionków albo Górny Śląsk w pigułce*
- Marcin Wiatr – *Statek na mieliźnie. Kilka sygnałów SOS z wystawy o Górnym Śląsku*
- Sebastian Rosenbaum – *Wizerunki wojny*
- Publikacje IPN w Katowicach

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

